

İletişim ve Din Eğitimi İhtiyacı: Washington, DC’de Yaşayan Türkler Örneği**Banu Gürer¹***Öz**

Farklı kültür ve dinlere mensup insanların bir arada yaşama tecrübesi bu kültür ve dinlere mensup insanların hem başkalarını tanımalarını hem de kendini tanı(t)malarını beraberinde getiren bir süreçtir. Bu sürecin sağlıklı işlemesi, doğru bilgi edinebilme ile birlikte bu bilgiyi aktarabilme imkanını da gerekli kılar. Amerika, farklı kültürlerin ve dinlerin bir arada yaşama imkânı bulması ile karakterize edilen ülkelerden biridir. Söz konusu özelliğine binaen Amerika’da farklı kültür ve dinlerin gerek kendini ifade edebilmesi gerekse diğerleri hakkında sağlıklı bilgi alabilmesinin, birçok ülkeye nazaran daha mümkün olduğuna dair genel bir algının var olduğunu ve bu algının, ülkeye gerçekleşen göçü ciddi biçimde etkilediğini söylemek mümkündür. Bahsi geçen noktalardan hareketle araştırma, Avrupa’ya gerçekleşen Türk göçünden farklı olarak daha ziyade profesyonel Türklerin göçüne sahne olan Amerika’da, Türklerin farklı din mensupları ile iletişimleri, bu iletişimin hem kendi dinlerine hem de diğer dini gruplara dair bilgi ihtiyacı doğurup doğurmadığı, eğer doğuruyorsa hangi bilgi alanlarına ihtiyaç hissedildiğini ve bu ihtiyacın giderilmesine yönelik hangi unsurların etkili olduğunu tespit etmeye çalışmaktadır. Araştırmamızın sonuçları Amerika’da yaşayan Türklere yönelik olarak hazırlanabilecek din eğitimi müfredatları açısından tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Din, Eğitim, Göç, Din Eğitimi, Politika, Müfredat.

Communication and Needs for Religious Education: Case of Turks in Washington, DC**Abstract**

The experience of people belonging to different cultures and religions living together is a process that brings people of these cultures and religions to both getting to know others and getting to know themselves. The correctly functioning of this process necessitates obtaining correct information as well as the opportunity to transfer this information. America is one of the countries characterized by the opportunity of different cultures and religions to live together. Based on this feature, it is possible to say that there is a general perception that it is more possible for different cultures and religions to express themselves and to receive true information about others, compared to many other countries, and this perception seems affects the immigration to the country.

* Araştırma, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu’nun 06.12.2022 tarihli ve 2022-85 sayılı izni uyarınca gerçekleştirilmiştir.

¹ Doç. Dr., Banu Gürer, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, E-posta: banu.gurer@marmara.edu.tr; ORCID: 0000-0002-5550-2759.

Based on the aforementioned points, our research aims to analyze the communication of Turks with members of different religions in America, which is the scene of professional Turkish immigration, unlike the Turkish immigration to Europe, whether this communication creates a need for information about both their own religion and other religious groups, and if so. It tries to determine which areas of knowledge are needed and which elements are effective in meeting this need. The results of our research will be discussed in terms of religious education curricula that can be prepared for Turks living in America.

Key Words

Religion, Education, Religious Education, Migration, Politics, Curriculum.

التواصل واحتياجات التعليم الديني: حالة الأتراك في واشنطن العاصمة

خلاصة

إن تجربة الأشخاص الذين ينتمون إلى ثقافات وديانات مختلفة يعيشون معاً هي عملية تجمع الأشخاص من هذه الثقافات والأديان على حد سواء للتعرف على الآخرين والتعرف على أنفسهم. يتطلب الأداء الصحيح لهذه العملية الحصول على المعلومات الصحيحة بالإضافة إلى فرصة لنقل هذه المعلومات. أمريكا هي إحدى الدول التي تتميز بفرص الثقافات والأديان المختلفة للعيش معاً. بناءً على هذه الميزة، يمكن القول إن هناك تصورًا عامًا بأنه من الممكن أكثر للثقافات والأديان المختلفة أن تعبر عن نفسها وتلقي معلومات حقيقية عن الآخرين، مقارنة بالعديد من البلدان الأخرى، ويبدو أن هذا التصور يؤثر على الهجرة إلى البلاد. بناءً على النقاط المذكورة أعلاه، يهدف بحثنا إلى تحليل تواصل الأتراك مع أتباع الديانات المختلفة في أمريكا، التي تعد مسرحًا للهجرة التركية الاحترافية، على عكس الهجرة التركية إلى أوروبا، ما إذا كان هذا التواصل يخلق حاجة إلى معلومات حول كلاهما. دينهم الخاص والجماعات الدينية الأخرى، وإذا كان الأمر كذلك. يحاول تحديد مجالات المعرفة المطلوبة والعناصر الفعالة في تلبية هذه الحاجة. ستتم مناقشة نتائج بحثنا من حيث مناهج التربية الدينية التي يمكن إعدادها للأتراك الذين يعيشون في أمريكا.

الكلمات المفتاحية

الدين، التربية، التربية الدينية، الهجرة، السياسة، المناهج.

Giriş

İnsanın kendini anlamlandırması ve geliştirebilmesi açısından farklılıklarla yaşama tecrübesi, kuşkusuz bir imkandır. Söz konusu imkan doğru değerlendirildiğinde farklılıkların bir toplum için zenginliğe dönüştüğü görülmekle birlikte, tarihe bakıldığında insanlığın bu hususta nadiren güzel örnekler verdiği de bir gerçektir.

Günümüz eğitim sistemlerinin, eğitim politikaları açısından çoğulculuğu ve çokkültürlülüğü dikkate almalarında, insanlığın farklılıklarla bir arada yaşamaya dair sergilediği örnekliklerin içinde acı tecrübelerin fazlalığının büyük payı olduğu şüphesizdir. Bu acı tecrübeler binaen, insanlığın farklılıklarıyla beraber, uyumlu yaşayabilmeleri için, farklılıkların kabul edilmesi, bunu sağlamak için ise birbirlerini tanımaları gerekli görülmektedir (Van der Ven, 2006; 77). O nedenle ki eğitim politikası olarak çoğulculuk ve çokkültürlülük, program geliştirme süreci başta olmak üzere, eğitim sisteminin birçok alanını, farklılıkların tanınmasını sağlama doğrultusunda etkilemektedir (Altaş, 2003; 182; Köylü, 2012; 66-67).

Eğitim politikaları kapsamında din eğitimine yönelik politikalarda da çoğulcu ve çokkültürlü yaklaşımların ağırlık kazandığı görülmektedir. Özellikle göçlere bağlı olarak artan göçmen nüfusunun farklı dinleri toplumlar içerisinde daha görünür kılması, toplumsal uyum ve barışın tesisi açısından hem müfredatlarda farklı dinlerin birbirlerini tanınması doğrultusundaki düzenlemelerin yapılmasına yönelik çalışmaları, hem de farklı dinlere

mensup grupların din eğitimi haklarının tanınmasına yönelik düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Söz konusu düzenlemeler doğrultusunda verilen din eğitimi imkanlarının değerlendirilebilmesi ise, din eğitimi verebilecek kurumların yeterliliği ile doğru orantılıdır. Bu açıdan bakıldığında, Türklerin yaşadığı birçok Batı ülkesinde, İslam din dersleri kapsamında hazırlanan programların, söz konusu imkanın değerlendirilebilmesi için yeterli olmadığı; bu durumun din eğitimi sürecinin başlamasını geciktirmenin yanı sıra sürecin sağlıklı ilerlemesine olumsuz etkisinin bulunduğu tespit edilmektedir (Aydın, 2003; 85-100; Yiğit, 2010; 299-314; Coşkun, 2000).

Bahsi geçen tespitler, birçok dini farklılığı bünyesinde taşıyan, günümüz dünyasında çoğulculuğun ve çokkültürlülüğün önemli bir temsilcisi olarak algılanan Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Türklerin din eğitimi problemleri ve ihtiyaçlarını, çalışılması önemli bir konu alanı olarak ortaya çıkarmaktadır.

1. Amerika'daki Türkler ve Din Eğitimi

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Türk varlığı, kimi kaynaklara göre XIII. yüzyıla dayanmakla birlikte (Güngör, 2011; 87), Türklerin Amerika'ya göçünün 1860'larda küçük akımlar olarak başladığı ve XX. yüzyılda yoğunlaştığı görülmektedir (Karpat, 2008; 1-2). 1860'tan 1920'e kadar olan "ilk dalga göçmenleri," Türkleri etnik olarak değil coğrafi olarak temsil etmektedir. Zira söz konusu göçmenlerin çoğunluğu Osmanlı'dan göç eden Yunanlar, Hıristiyan Araplar, Ermeniler, Yahudiler ve Slavlardan oluşmakta, sadece %10-15'ini, ana vatanlarına dönmeyi düşünen Müslümanlar ve etnik olarak Türkler teşkil etmektedir (Karpat, 2008; 1; Bassiri, 2010; 169).²

1950'den 1970'e kadar olan süreci kapsayan ikinci dalga göçmenler ise eğitilmiş ve profesyonel Türklerden meydana gelmektedir. Göç kanunu kapsamında 1965'de düzenlenen "misafir işçi" programı ile birçok profesyonel Türk, Amerika'da kalıcı yerleşim statüsünü elde etmiştir (Kasanova, 2005; Kaya, 2005; 425-440; Uzunalioglu, 2019). 1950'lerden önce yıllık yüzün altına tekabül eden Türk göçmen sayısının 1970'lerden itibaren yıllık iki bine çıktığı ifade edilmektedir (Kaya, 2005; 105).

1980'li yılların sonu ile başlayıp 1990'lı yıllar itibariyle hız kazanan üçüncü dalga Türk göçünden de bahsetmek mümkündür (Kaya, 2007; 107). Bu dalga ile, dışa açılım politikaları gibi Türkiye'deki siyasi iklimin etkilerine paralel olarak, işçiden üniversite mezununa, dindar ve muhafazakar kabul edilen gruplardan, ülkücü ve solcu gruplara kadar çok geniş kesimden birçok Türkün Amerika'ya göç ettiği görülmektedir (Kaya, 2007; 107). Yapılan araştırmalara göre, Amerika'da bulunan Türklerin sosyo-ekonomik durumunun, göç edenlerin profillerine de bağlı olarak, orta ve orta üstü düzeyde olduğu tespit edilmiştir (Ekiyor, 2018; 401; Yavuzer, 2010; 89-107).

İkinci ve kısmen üçüncü dalga ile Amerika'ya göç eden ve yerleşen Türkler, Avrupa'ya göç edenlerden farklı olarak, geneli itibariyle, daha eğitilmiş bireylerden oluşmaktadır (mesela bkz. Şan & Akyiğit, 2021; 146). Buna bağlı olarak, göç edenlerin toplumsal uyum meselesi, Avrupa'ya göç eden ilk nesil ve sonrakilere göre farklılık göstermektedir. Eğitim durumlarına bağlı olarak lisan probleminin daha az olması hem profesyonel hayatta hem de özel hayat çerçevesinde sosyal hayata katılmayı ve farklı gruplarla iletişime açık olmayı da beraberinde

² Konuyla ilgili Bassiri'nin verdiği rakamlara göre, 1899-1910 arasında yaşanan göçlerle gelen etnik manada Türklerin sayısı 12.954'tür. Bu rakamın 12.476'sı erkek, 478'i ise kadınlardan oluşmaktadır. Toplam sayının içerisinde profesyonellerin sayısı 133, eğitimlilerin sayısı 865, tarım işçilerinin sayısı 3.899, eğitimsiz işçilerin sayısı 5.393, bu kategorilerin dışındaki Türklerin sayısı 1351 ve işsizlerin sayısı 1313 olarak tespit edilmiştir.

getirmektedir. Bu durum din eğitimi açısından önemlidir. Önemli olmasının nedenlerinden biri, Türklerin farklı din ve kültürlerden gruplarla iletişimlerinin, hem kendi dinini ve kimliğini anlama, hem de diğer dinleri ve kültürleri tanıma açısından din eğitimi ihtiyacına öngörülen etkisidir. Bir diğer nedeni ise, eğitilmiş birey ve ailelerin, Amerika’da Türklere yönelik din eğitimi sürecine etkisidir. Zira Amerika’da eğitimin eyalet ve yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılmış, buna bağlı olarak din de dahil birçok dersin içeriğinin belirlenmesinde öğretmenin rolü oldukça etkili bir hale gelmiştir. Ayrıca devletten tam destek alan okullarda hiçbir dini öğretilere yer verilememekte, ancak yarı destek alan ve özel okullarda din eğitimi söz konusu olabilmektedir. Bu okulların müfredatlarının şekillenmesinde ise okul idaresi ve öğretmenlerin rolü belirleyici olmakla birlikte ailelere de din eğitimi hususunda yetki tanınabilmektedir. Nitekim bugün Amerika’da diğer dinler gibi İslam din eğitimi de özel okullarda verilmekte, buna bağlı olarak İslam din eğitimine yönelik birçok müfredat görülmektedir (Concoran & Goertz 2005; 25-56; Gürer, 2015; 479-483). Dolayısıyla Amerika’da din eğitiminin içeriğinin belirlenmesinde, ailenin sosyo-kültürel durumunun da etkili olduğunu düşünmek mümkündür.

Amerika’daki Türklere yönelik din hizmetlerini organize ve koordine edecek ilk adım, 1988 yılında Washington büyükelçiliği nezdinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Din Hizmetleri Müşaviri atanması ile atılmıştır (Yavuzer, 2010; 6). İlk din görevlisi ise 1989 yılında, Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri olan New York’a gönderilmiştir. Ancak 1993’te Din Hizmetleri Müşavirliğinin öncülüğünde Maryland’de açılan Turkish Amerikan Islamic Foundation (TAIF) isimli vakfa kadar, Türklere yönelik din ve eğitim hizmetini bünyesinde topayan bir kurum ve cami söz konusu olmamıştır (Yavuzer, 2010; 7-8).

2000’lere gelindiğinde sayıları 1400’e, 2010’larda 1900’e ulaşan (Eck, 2001; 264; Köylü, 2014; 49) ve bir kısmının eğitimi merkezi olarak da işlev gördüğü camilerin bulunduğu Amerika’da; Sosyal Politika ve Anlayış Enstitüsü’nün (ISPU) raporuna göre 2020 yılı itibarıyla cami sayısı 2106’a ulaşmıştır (<https://www.ispu.org/public-policy/mosque-survey/>). 31 Mart 2016’da açılışı yapılan Diyanet Center of America (Amerika Diyanet Merkezi) da bu kurumlar içerisindeki yerini almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurulan Merkez, Türkler başta olmak üzere Amerika’daki tüm Müslümanlara din eğitimi ve hizmeti vermeyi hedefleyen bir kurum olarak faaliyetlerine devam etmektedir. Merkez bünyesinde din hizmetleri ve eğitim hizmetleri bir arada yürütülmektedir. Eğitim hizmetleri kapsamında hem çocuklara hem de yetişkinlere yönelik Kur’an kursları ile 3 ila 6 yaş çocuklarına yönelik olarak Montessori yaklaşımı çerçevesinde din eğitimi programına (<http://dcamontessori.com/>) yer veren Merkez’e, Türkler başta olmak üzere Amerika’da yaşayan farklı Müslüman gruplardan da ilgi ve katılım söz konusudur.

2. Amaç, Önem ve Problemler

Din eğitiminin özel okul ve kurumlarda verildiği Amerika’da din eğitimi kurumları, bu kurumlarda verilecek din eğitiminin dayanacağı öğretim programları açısından önemli bir inceleme alanı sayılabilir. Bu bağlamda Amerika’da yaşayan Türkler için din eğitimine yönelik olarak hazırlanabilecek programların birçok yönden planlanması ve değerlendirilmesi düşünülebilir. Ancak, çalışma kapsamında programların öncelikle “bilgi” boyutunun dikkate alınması önemli görülmektedir. Zira öğretim programı unsurlarından içeriğin düzenlenmesinde bilgi, merkezi bir yere sahiptir ve içerikte yer alacak bilgilerin seçilmesi ve şekillenmesinde ihtiyaç kavramı belirleyici bir rol oynamaktadır (Demirel, 2007; 71-75). Söz konusu bilgiyi şekillendiren ihtiyaç kavramı ise, çalışmada, farklı dinlerle bir arada yaşama tecrübesi bağlamında hem Türklerin kendi dinleri hakkında hem de farklı dinler ve dini gruplar hakkında bilgi edinme gerekliliği çerçevesinde

değerlendirilmektedir. Bu durumun, günümüzde sosyal ve siyasal yapısında farklılıkların önemli bir yeri bulunduğu ve küreselleşme kavramının dinamiklerini belirleyen başlıca ülke olduğu hususunda genel kabul bulunan Amerika özelinde ayrıca önem kazandığını söylemek mümkündür. Çünkü küreselleşme kavramı çerçevesinde farklılıkların tanınması ve bilinmesi öncelikle doğru ve sağlıklı bilgi üzerinden gerçekleştiğinde, önyargıya dayanan çatışmaların önüne geçme imkanından bahsedilebilir. Aksi halde farklılıkları kimin, nasıl tanıdığı ve tanıttığına bağlı olarak farklılıklarla bir arada yaşama tecrübesi zenginlikten ziyade bir çatışma ortamına da dönüşebilmektedir. O nedendir ki dini farklılıklar ve onların nasıl ele alınması gerektiği meselesi, din eğitimi alanında da tartışılan ve farklı öğretim modellerinin şekillendirilmesinde belirleyici rol oynayan bir unsurdur (Jackson, 2005; Kaymakcan, 2012; Köylü, 2012). Farklılıkları barındırmakla birlikte, özellikle 11 Eylül hadisesinden bu yana, Müslümanlar ve İslamo-fobia konusunda, bilhassa ulusal güvenlik açısından ciddi tartışmalara sahne olan Amerika özelinde bu durumun ayrıca önem kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır (Silinir, 2015; Karakuş, 2019).

Literatürde Amerika’da yaşayan Türklere dair farklı perspektiflerden birçok çalışma bulunduğu, fakat Türklere ve din eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların, Avrupa’da yaşayan Türklere ilgili olanlara nazaran oldukça az sayıda ve nispeten yeni olduğu dikkati çekmektedir. Ancak konu bağlamında araştırmaların artmaya başladığı da görülmektedir. Bu durumun en önemli sebeplerinden birinin, Amerika’da din eğitiminin eyaletlere ve yerel yönetimlere bırakılmış olmasıdır denilebilir. Bu durum özel okullar bünyesinde din eğitiminin şekillenmesini beraberinde getirmekte, dolayısıyla farklı dinlere mensup grupların özel gayretleri, din eğitiminin verilmesi hususunda etkili olmaktadır. Bunun yanında Amerika’ya ikinci dalga ile göç eden Türklere büyük çoğunluğunun, Avrupa’da yaşayan Türklere farklı olarak, eğitilmiş ve profesyonel iş gücü niteliği taşıması, din eğitimi taleplerini daha bireysel alanda karşılamaya çalışmaları ya da böyle bir ihtiyacın söz konusu olmaması neticesini de doğurmuş olabilir. Bu doğrultuda, temas edildiği üzere, Türklere yönelik din hizmetlerinin tarihinin de oldukça yakın döneme tekabül ettiği düşünüldüğünde, söz konusu çalışmaların niceliği ve konu bağlamında niteliğinin nedenleri de anlaşılabilir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle Türklere din eğitimi ve problemleri ile kendilerine götürülen din hizmetlerinin niteliği, göç, sosyal bütünleşme, din ve kimlik algısı gibi Türklere kimlik ve din eğitimi sorunlarına yönelik konulara odaklandıkları görülmektedir.

Amerika’da yaşayan Türklere yönelik Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yürüttüğü din hizmetleri üzerine tespit edebildiğimiz ilk çalışma Hasan Yavuzer’e aittir (Yavuzer, 2010). Amerika’da görev yaptığı süre boyunca yaptığı çalışmalar ve daha sonraki ziyaretlerinde gerçekleştirdiği gözlemler çerçevesinde Yavuzer, 1998’den 2010 yılına kadar Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Amerika’da gerçekleştirmeye çalıştığı kurumsallaşma sürecini tasvir etmekte ve irdelemektedir. Araştırması çerçevesinde oldukça geç başladığını ifade ettiği söz konusu hizmetlerin henüz yeterli düzeye ulaşmadığı sonucuna varmakta, geliştirilmesini tavsiye etmektedir.

Amerika’daki Türklere din eğitimiye yönelik perspektif içeren bir diğer çalışma Özcan Güngör’e aittir (Güngör, 2011). Güngör çalışmasında, Amerika’daki camilerin sadece dini değil, aynı zamanda milli ve kültürel değerleri aktarmada önemli bir rol oynadıklarını ifade etmektedir. Diğer Müslüman gruplara göre Türklere milli ve dini kimliklerinin daha canlı olduğunu ifade eden savlar, Özcan’a göre günümüz açısından kısmen zayıf kalmaktadır. Araştırması kapsamında Güngör, özellikle 11 Eylül’den sonra camilerin Müslümanlar açısından bir entegrasyon vesilesi olarak görüldüğü tespitinde bulunmakta; Müslüman kimliğine karşı önyargılı tutumların,

medyanın da etkisiyle, artışının, Amerikan toplumuna doğru kanallarla uyum sağlamanın önüne geçtiğini vurgulamaktadır. Kimlik kazandırma doğrultusunda camilerin yeterince kurumsallaşamamış olmasının, Türkler açısından din, sosyal hayat ve hayat felsefesi gibi hususlarda sağlıklı bilgilendirme problemini beraberinde getirdiğini de ifade etmektedir. Söz konusu tespitler, bu araştırmanın çıkış noktası açısından da önemli görülmektedir.

Güngör'ün konuyla ilgili diğer iki çalışması ise Amerika'daki Türk gençlerinin dini sosyalleşmelerine yöneliktir (Güngör, 2012; 2015). İlki aile ikincisi akran grupları çerçevesinde ele alınan dini sosyalleşme süreci farklı açılardan değerlendirilmektedir. Araştırmamız açısından söz konusu çalışmalar, din eğitiminde ailenin ve farklı gruplarla iletişimin önemine dikkat çekmektedir. Buna göre ailedeki dini sosyalleşmenin "ait olmadan inanma" veya "ait olarak inanma" sonuçlarını bir arada gösterdiği tespit edilmiştir. Akran grupları bağlamında ise "baskın kültüre yönelerek sosyalleşenler", "arada kalmışlık hali içinde sosyalleşenler" ile "iki kültürün de kimi yönlerini alarak sosyalleşenler" şeklinde sınıflandırılan dini sosyalleşme biçimlerinin ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

Güler ve Tacoğlu'nun (2017) çalışması, Amerika'daki Türk göçmenlerin hayat memnuniyetleri üzerinde ev sahibi olarak Amerikan kültürü ile etkileşimlerinin ve dindarlık derecesinin pozitif bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, iletişim ve din eğitimi ihtiyacı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi bağlamında, bu araştırma için de anlamlı bir veridir.

Araştırmamızın konusuyla ilgili bir başka çalışma Mustafa Bakırcı tarafından gerçekleştirilmiştir (Bakırcı, 2019). Araştırması kapsamında Bakırcı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Amerika'da yürüttüğü mevcut hizmetlerin burada yaşayan Türklerin dini ve kültürel kimliklerine katkı bağlamında önemli ancak eksik olduğunu ifade etmekte, kuruldukları bölgenin şartlarını dikkate almanın ve kendine has bir tarz, tavır ve üslup geliştirmenin, çocuklara ve yönelik din eğitimi faaliyetlerinin, kültür faaliyetleri ile birlikte arttırılmasının önemini ve gereğini vurgulamaktadır.

Yakup Coştu'nun editörlüğünü üstlendiği ilgili iki çalışma (Coştu, 2020a; 2020b) da, farklı Avrupa ülkeleriyle birlikte Amerika'da yaşayan Türklerin durumlarını, dini hayatları da dahil olmak üzere farklı açılardan ele alması bakımından dikkate değerdir.

Araştırması doğrudan bu çalışmayla ilgili olmamakla birlikte, Amerika'daki Türklerin kurmuş olduğu camilerin, mimarisi, isim tercihleri ve camiye katılan cemaatin etnik yapısı itibariyle milliyetçi yönlerinin ağır bastığı tespitinde bulunması nedeniyle Emre Oruç'un çalışmasına da temas edilmesi mümkündür (Oruç, 2014). Araştırmada, cemaatin farklı gruplardan oluşmasının önündeki en temel engel olarak, din görevlilerinin lisan bilgisi hususundaki yetersizlikleri belirtilmektedir.

Bahsi geçen hususlardan hareketle çalışmanın problemini "Amerika'da farklı dinlere mensup insanlarla aynı toplumda yaşayan Türklerin hem kendi dinlerini hem de farklı dinleri tanımak ve tanışmak kapsamında din eğitimi ihtiyaçları nelerdir?" sorusu oluşturmaktadır. Amerika'daki Türk topluluğunun farklı dine mensup gruplarla iletişimlerini bağlamında, din eğitimi alanında kendi dinleri ile, iletişim halinde buldukları farklı dini gruplara yönelik hissettikleri bilgi ihtiyaçlarını anlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda cevap aradığımız diğer sorular şunlardır:

- Katılımcıların din eğitimi kaynakları nelerdir?

- Katılımcılar farklı dinlere mensup kişi ve gruplarla iletişim durumları nedir?
- Amerika’da yaşama tecrübesi katılımcıların dini bilgi edinme ihtiyaçlarını nasıl etkilemektedir?
- Katılımcılar hangi kaynaklardan farklı dinlere ait bilgi edinmektedirler?
- Katılımcılar hangi konularla ilgili olarak din eğitimi ihtiyacı hissetmektedirler?

Temas edildiği üzere Amerika’da yaşayan Türklerin dini hayatına ve din eğitimlerine yönelik çalışmalar oldukça az ve durumlarını anla(t)maya yönelik olarak sınırlı olması, bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde önemli bir etkidir. Zira Amerika’daki Türk topluluğunun içinde yaşadıkları toplumla sağlıklı bir biçimde bütünleşebilmelerinin, toplumda yer alan farklılıklarla sağlıklı iletişim kurabilmelerine paralel olarak gerçekleşebileceği düşünülmektedir ki temas edilen ilgili bazı araştırmaların bu düşünceyi desteklediği söylenebilir (Güler & Tacoğlu, 2017; 68). Farklı dini gruplarla iletişim ise, bu sürecin en önemli kısımlarından biridir. Söz konusu iletişim, sağlıklı dini bilgi ihtiyacını bir taraftan ortaya çıkaran diğer taraftan da giderilmesine zemin kuran bir süreç olduğu için, bu sürecin din eğitimiyle ilişkisi bu çalışmanın çıkış noktasıdır. Konuyla ilgili olarak ele alınan çalışmalar arasında, Amerika’daki Türklerin din eğitimi sorunlarını irdelerken, spesifik olarak farklı dini gruplarla iletişim ve bilgi bağlamında din eğitimi ihtiyacıyla ilgili muayyen bir çalışma tespit edilememiş olması, çalışmanın gerçekleştirilmesinin bir diğer önemli nedenidir. Dolayısıyla çalışmanın, konusu açısından ikinci, başlığı açısından ilk olması yönüyle, konuya dair alanda yapılan ve yapılacak çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

3. Yöntem

Nitel bir araştırma olan ve anket tekniğine dayanan çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanmış anket formu bilgi toplama ve ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Aralık 2022 – Mart 2023 tarihleri arasında gerçekleştirilen veri toplama sürecinde katılımcıların formu Monkey Survey programı üzerinden doldurmaları temin edilmiştir. Hazırlanan anket formunun ilk bölümünde katılımcıların kişisel özelliklerini (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yurtdışında yaşama süreleri, öznel dindarlık algısı vb.) tespiti yönelik sorular sorulmuştur. Araştırmanın konusuna yönelik sorular çerçevesinde ise katılımcılara din eğitimini nereden aldıkları, Amerika’da yaşadıkları süre içerisinde din eğitimlerini nereden elde ettikleri, farklı dine mensup insanlarla iletişimde bulunma durumları, söz konusu iletişim esnasında gerek kendi dinleri gerekse farklı dinlere dair hangi konularda bilgi alışverişinde buldukları gibi hususlara dair sorular yöneltilmiştir. Soruların cevapları temelde 5’li likert skalaları ile yapılandırılmış, bazı sorulara “fikrim yok” şıkkı eklenerek, merak edilen ve bilgi alışverişinde bulunulan dini konulara yönelik sorular örnekler verilmesine imkan sağlayacak biçimde şekillendirilmiştir. Verilen cevaplar, din eğitiminin alındığı yere bağlı olarak dini bilginin kaynağı boyutu, din eğitimi ihtiyacı boyutu ve farklı dini gruplarla iletişim boyutu şeklinde sınıflandırılmış ve bulgular frekans değerleri yansıtılarak, betimsel analiz ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

4. Çalışma Grubu

Araştırmaya Amerika Birleşik Devletleri’nin Washington, DC bölgesinde asgari bir yıldır yaşayan Türklerden 250 kişi katılmıştır. Bu bölge, ülkenin başkenti olmakla birlikte Türkler ile ilgili araştırmalar kapsamında üzerinde çok fazla çalışma tespit edilememesi ve araştırmacının daha önce bir başka proje kapsamında bölgede bulunmuş olmasının katılımcılara ulaşma açısından imkan sağlaması bakımından tercih

edilmiştir. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemi ile online platform üzerinden ulaşılmış ve araştırmaya katılımları sağlanmıştır. Bazı katılımcıları verdikleri cevapların niteliği veri toplamaya uygun olmadığı için elenmiş, toplamda 230 katılımcının cevapları değerlendirilmeye alınmıştır.

Katılımcıların demografik özelliklerine dair olgusal durum aşağıdaki gibidir:

Katılımcıların yaş aralığı 17 ila 60 yaş arasında değişiklik göstermektedir. Buna göre katılımcılardan yaş dağılımına bakıldığında %3'ünün (7 kişi) 15-20 yaş, %8,6'sının (20 kişi) 21-25 yaş, %21,7'sinin (50 kişi) 26-30 yaş, %25,2'sinin (58 kişi) 31-35 yaş, %17,3'ünün (40 kişi) 36-40 yaş, %11,7'sinin (27 kişi) 41-45 yaş, %6,9'unun (16 kişi) 46-50 yaş, %4,3'ünün (10 kişi) 51-55 yaş, %0,8'inin (2 kişi) 56-60 yaş aralığında yer aldığı görülmektedir.

Katılımcıların farklı dinlere mensup gruplarla iletişimlerini etkileyebilecek bir unsur olarak düşünülen Amerika'da bulunma nedenlerine yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplara göre; %39,5'i (91 kişi) eğitim, %32,6'sı (75 kişi) iş, %8,6'sı (20) kişi evlilik, %17,3'ü (40 kişi) ailevi sebepler (göç vb.), %1,7'si (4 kişi) ise diğer sebepler (ziyaret vb.) Amerika'da bulduklarını ifade etmiştir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük çoğunluğunun eğitim ve iş gibi profesyonel nedenlerle Amerika'da buldukları anlaşılmıştır. Benzer konu başlığı ile ağırlıklı olarak Avrupa'da yaşayan Türkler üzerine yapılan araştırmada katılımcıların yurtdışında bulunma nedenleri arasında ailevi nedenler (göç gibi) ilk sırada yer alırken (%52,4), bu araştırmada söz konusu seçeneğin üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir (Gürer, 2014; 141). Amerika'daki Türklere dair yapılan farklı çalışmalarda da ortaya çıkan (Şan&Akyiğit, 2021; 146) bu bulgu, Türklerin Amerika'daki geçmişi ile Avrupa'daki geçmişlerinin tarihi nedenleri ile de uyumluluk göstermektedir.

Öğrenim durumları ile ilgili olarak katılımcıların %0,3'ü eğitim almadığını, %5'i sadece ilkokul, %1,8'i sadece ortaokul, %17,9'u sadece lise, %32'si sadece üniversite ve %43'ü lisansüstü program (master/doktora) öğrencisi veya mezunu olduklarını belirtmişlerdir. Veriler dikkate alındığında, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%75) üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Bireylerin inanç, ibadet ve etki boyutları açısından dindarlık düzeylerini nasıl tanımladıklarına işaret eden öznel dindarlık algıları bağlamında katılımcılardan %94,3'ünün (217 kişi) kendini dindar olarak tanımladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, katılımcıların büyük çoğunluğunun dini hayatlarına referans alma eğiliminde olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların en az bir senedir Amerika'da bulunuyor olması, farklı dinlere mensup kişi ve gruplarla birlikte yaşama ve iletişim tecrübelerinin, din eğitimi ihtiyaçlarını tespit edebilmeye yeterli gelebilmesi açısından gerekli görülmüştür. Buna bağlı olarak Amerika'da "kaç yıldır yaşadıkları" sorulan katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekilde sınıflandırılabilir: Katılımcıların %37,3'ü (86 kişi) 1 ila 5 yıl; %16,9'u (39 kişi) 6 ila 10 yıl; %22,6'sı (52 kişi) 11 ila 15 yıl; %11,7'si (27 kişi) 16 ila 20 yıl; %4,3'ü (10 kişi) 21 ila 25 yıl; %3,4'ü (8 kişi) 26 ila 30 yıl; %2,1'i (5 kişi) 31 ila 35; %1,3'ü (3 kişi) 36 ila 40 yıldır Amerika'da yaşayanlardan oluşmaktadır. Buna göre katılımcıların Amerika'da yaşama sürelerinin 1 ila 20 yıl arasında yoğunlaştığı görülmektedir.

5. Bulgular

Katılımcıların farklı dini gruplarla iletişimlerini bağlamında ortaya çıkan din eğitimi ihtiyaçlarını tespit etmek üzere hazırlanan sorular ve verilen cevaplar araştırmanın çerçevesi uyarınca üç boyutta kategorize edildiğinde, elde edilen bulgular şu şekilde ortaya konulabilir:

a. Din Eğitiminin Kaynakları Boyutu

Amerika’da yaşayan Türklere yönelik olarak planlanacak din eğitimi programlarına rehberlik edebilmek maksadıyla, öncelikle katılımcıların din eğitimlerini hangi kaynaklardan elde ettikleri, din eğitimi ihtiyaçlarını nereden karşıladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda sorduğumuz sorulara katılımcıların cevaplarını oransal olarak sonuçları şu şekildedir:

Tablo 1.* Din eğitiminizi nereden tahsil ettiniz?

	N	%
Aile	172	74,7
Okul	99	43
Özel Kurslar	85	36,9
Bireysel Çalışma	120	52,1
Din Eğitimi Almadım	12	5,2

*Tablo 1’e ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Araştırma kapsamında katılımcıların dine dair bilgi ve eğitimlerini hangi kaynaklardan temin ettiklerini tespitine yönelik olarak kendilerine öncelikle "*din eğitimlerini nereden tahsil ettikleri*" sorulmuştur. Katılımcıların birden fazla şıkkı işaretleme imkanı buldukları soruya verilen cevapları içeren Tablo 1'deki bulgulara göre aile, din eğitiminin sağlandığı öncelikli kurum olarak dikkati çekmektedir. Bu bulgu, bahsi geçen araştırmanın verilerinden farklılık göstermektedir. Zira katılımcıların büyük çoğunluğunun Avrupa’dan olduğu araştırmada okul (%67,2), diğer seçenekler arasında öne çıkmıştır (Gürer, 2014; 142). Ancak Amerika özelinde gerçekleştirilen bu araştırmada okulun yerini aile (%74,7) almış bulunmaktadır. Bu husus din eğitimi ihtiyacının karşılanacağı ilk kurum olarak ailenin din eğitimi hususundaki yeterliliğinin önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmada dikkati çeken bir diğer husus ise, bireysel çalışmaların (%52,1), din eğitimi kaynağı olarak okulun (%43) da önüne geçmiş olmasıdır. Katılımcıların din ile ilgili bireysel araştırmalara eğilimlerinin yoğun olduğunu ifade etmesi açısından önemli olan bu bulgu da diğer araştırmanın sonuçlarından farklılık göstermektedir (Gürer, 2014; 142).

Önceki araştırmayla paralel biçimde dikkate değer olan bir başka husus ise özel kursların din eğitimi kaynakları arasında azımsanmayacak bir orana (%36,9) sahip olmasıdır (Gürer, 2014; 142). Cemaatlerin din eğitimi faaliyetlerini kapsayan özel kursların, devlet tarafından din eğitimi verilmesi söz konusu olmayan Amerika’daki Türklere için önemli bir din eğitimi alternatifi olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Tablo 2.* Amerika’da yaşadığımız süre zarfında din eğitimi alanında nereden yardım aldınız?

	N	%
--	---	---

Aile	40	17,3
Okul	14	6
Özel Kurslar	73	31,7
Bireysel Çalışma	135	58,6
Din Eğitimi Almadım	56	24,3

*Tablo 2’ye ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Amerika’da kaldıkları süre zarfında din eğitimi alanında nerelerden yardım aldıklarını öğrenmeye yönelik olarak sorduğumuz soruyu yanıtlayan katılımcıların yarısından fazlasının (%58,6) bireysel çalışmalar yoluyla din eğitimi ihtiyaçlarını karşıladıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Özel kurslar ile (%31,7) birlikte düşünüldüğünde, katılımcıların Amerika’daki din eğitimi ihtiyaç ve ilgilerini bireysel tercihler ve gayretler ile karşılama eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür. Bu durumun en temel nedenlerinden biri olarak Amerikan eğitim sisteminde din eğitiminin zorunlu eğitimin bir parçası olmaması düşünülebileceği gibi, katılımcıların yaş ve eğitim durumları göz önüne alındığında, din eğitiminin kişisel gelişimin bir parçası olarak özel ilgi alanı şeklinde değerlendirildiğini düşünmek de mümkündür. Araştırma esnasında, Amerika’da din ile ilgili soruların özel hayat ihlali olarak algılandığını belirten geri bildirimler de dikkate alındığında, dine yönelik ilgi ve ihtiyaçların, daha ziyade “özel hayat” kavramı içerisinde görüldüğü söylenebilir.

Bahsi geçen araştırmada, din eğitimi almayanların oranı (%44) oldukça yüksek iken (Gürer, 2014; 144) bu araştırmada öncekine kıyasla yarı yarıya düşük bir oran (%24,3) olarak tespit edilmiştir. Bu oranın, katılımcıların eğitim durumları ile yakın ilgisi olduğunu düşünmek mümkündür. Zira katılımcıların eğitim düzeyi genel olarak yüksektir ve din eğitimi hususunda ihtiyaç duydukları eğitimi, bireysel olarak da elde etme imkanına sahip görünmektedirler. Bunun yanında, din eğitimi almama durumunun, gerek mevcut donanımın yeterli görülmesi gerekse dine ilgisizlik bağlamında din eğitimi ihtiyacının hissedilmemesine bağlı olarak ortaya çıktığı da ifade edilebilir. .

Tablo 3.* “Farklı dine mensup gruplar hakkındaki bilgilerinizi nereden elde ediyorsunuz?”

	N	%
Bu gruplara mensup arkadaşlardan	146	63,4
Okuldan	35	2,3
Özel	5	2,1

kurslardan		
Bireysel okuma ve çalışmalardan	112	48,6
Medyadan	81	35,2
Diğer	26	11,3

*Tablo 3'e ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Gerek bireylerin gerekse grup ve toplumların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurabilmelerinin en temel ön koşullarından biri, kendileri dışındakiler hakkında doğru bilgi sahibi olmalarıdır. Özellikle din ile ilgili iletişim sürecinde hem kaynak hem de alıcı açısından doğru bilgi, iletişimin güven üzerine kurulabilmesi ve ön yargılar nedeniyle ortaya çıkabilecek çatışmaların engellenmesi açısından ayrıca önemlidir (Certel 2008; s. 137). Bahsi geçen hususlardan hareketle, katılımcıların farklı dine mensup gruplara dair bilgi kaynaklarını anlamaya yönelik olarak sorulan soruya, tek bir şıkka bağlı kalmaksızın verilen cevapların oranlarını içeren Tablo 3, bilginin elde edildiği birinci kaynağın bu gruplara mensup kişiler olduğunu ortaya koymaktadır (%63,4). Bu bulgu önceki araştırma ile de uyum göstermektedir (Gürer, 2014; 145).

Önceki araştırmadan farklı olarak bu araştırmada bireysel okuma ve çalışmalar seçeneği (%48,6) önemli bir oranla ikinci sırada yer almaktadır. Bir önceki soruya verilen cevaplarla da uyum gösteren bu sonuç, ihtiyaca ve ilgiye binaen yapılan araştırmaların bilgi edinmede etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Daha önceki araştırmada da olduğu gibi, özel kursların tercih oranı (%2,1) Tablo 1 ve Tablo 2'nin bulguları ile birlikte ele alındığında, özel kursların, katılımcıların kendi dinlerine dair bilgi kaynağı olarak tercih edildiği, farklı dinlere dair bilgi kaynakları arasında önemli bir yere sahip olmadığı söylenebilir.

Bilgi edinme doğrultusunda bilhassa günümüz için önemli bir kaynak olarak medyanın tercih oranı da (%35,2) dikkat çekicidir. Bu bulgu, medyaya yansıyan ya da medyanın ürettiği bilginin niteliğinin dikkate alınması ve müfredatların içeriğinin bilgi boyutunda planlanırken göz önünde bulundurulması bakımından önemlidir.

b. Din Eğitimi İhtiyacı Boyutu

Araştırmada katılımcıların din eğitimi ihtiyaçlarının iki açıdan ele alınması hedeflenmektedir: Birincisi, Amerika'da yaşam tecrübesinin, bireylerin kendi dinlerine dair bilgi edinme ihtiyaçlarına tesiri, ikincisi bireylerin çevrelerinde bulunan farklı dini gruplarla ilgili bilgi edinme ihtiyaçlarına tesiri. Söz konusu hususları anlamaya yönelik olarak sorulan sorular doğrultusunda elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. "Dininiz hakkında bilgi ihtiyacınız Amerika'da yaşadığınız süre zarfında artış gösterdi mi?"

	N	%
Çok fazla	40	17,3

artış gösterdi		
Artış gösterdi	92	40
Ne artış gösterdi ne de azaldı.	42	18,2
Artış göstermedi	28	12,1
Hiç artış göstermedi	18	7,8
Fikrim yok	10	4,3
Toplam	230	100

Katılımcıların Amerika’da yaşam tecrübelerine istinaden dini bilgi ihtiyaçlarında artış olup olmadığını anlamak üzere sorulan ve ihtiyaç düzeylerini göz önüne alarak cevaplamaları beklenen soruya karşılık alınan cevapların oranını ifade eden Tablo 4’e göre; katılımcılar belirgin bir farkla (%40) dini bilgi ihtiyaçlarının arttığını belirtmişlerdir. Bahsi geçen oran “çok fazla artış gösterdi” şıkkının oranı ile (%17,3) birlikte düşünüldüğünde, katılımcıların yarıdan biraz fazlasının Amerika’da yaşadıkları süre zarfında kendi dinlerine dair bilgi ihtiyacı hissettikleri ortaya çıkmaktadır.

Önceki araştırma ile benzer bir sonucu ifade eden bulgu (Gürer, 2014; 146), farklılıklarla bir arada yaşamanın bireyin kendini daha iyi tanınmasına imkan sağlaması açısından önemlidir. Zira araştırmanın konusu açısından, farklı dine mensup bireyler ve gruplarla iletişim sürecinde gerçekleşen bilgi alışverişi, kişinin kendi dinine dair sorulan sorular çerçevesinde bilmediği veya bildiğini sandığı konuları daha iyi görmesine vesile olabilmektedir. Dolayısıyla katılımcıların verdiği cevaplar, farklı dine mensup birey ve gruplarla iletişimlerini çerçevesinde ortaya çıkmış soru ve sorunlara bağlı olarak dinleri ile ilgili bilgi ihtiyaçlarının artış göstermiş olabileceğini düşündürmektedir.

Tablo 4’ göre, Amerika’da buldukları süre zarfında din eğitimi ihtiyacında değişiklik olmadığını düşünenler ile artmadığını düşünenlerin genel oranları bütün olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların önemli bir kısmının (%42,7) kendi dinleri ile ilgili bilgi ihtiyaçlarının arttığını düşünmedikleri görülmektedir. Bu durum farklı dini gruplarla iletişimlerinde dini konulara temas etmemeleri veya mevcut bilgilerinin gerek bu iletişim sürecinde gerekse günlük hayatlarında yeterli gelmesi nedeniyle olabileceği gibi, dinle ilgili konulara ilginin az olması bağlamında da düşünülebilir.

Tablo 5. “Çevrenizde bulunan farklı dini gruplar hakkında bilgi sahibi misiniz?”

	N	%
Evet	91	39,5
Oldukça	39	16,9
Biraz	66	28,6
Hayır	15	6,5
Fikrim yok	19	8,2
Toplam	230	100

Tablo 5'e göre, katılımcılardan %39,5'i farklı dini gruplarla ilgili bilgi sahibi olduklarını ifade etmiş, %16,9'u ise "oldukça" bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. İki seçenek beraber değerlendirildiğinde, katılımcıların beraber yaşadıkları farklı dini gruplara dair bilgi sahibi olduklarını düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Bu bulgu, katılımcıların Amerika'ya geliş nedenleri arasında eğitimin (%39,5) ve işin (%32,6) yüksek oranlarda olması, genel eğitim seviyelerinin yüksekliği ve iletişime açık olmalarıyla (Tablo 9'da ele alınacağı üzere) beraber ele alındığında anlamlı bir veridir. Zira eğitim, iş ve iletişim süreçleri, farklılıklarla ilgili bilgi sahibi olmayı beraberinde getiren, bir anlamda da teşvik eden hususlardır.

Önceki araştırmada soruya katılımcılardan %23,2 gibi önemli bir oranda "fikrim yok" cevabını alındığı görülmektedir (Gürer, 2014; 147). Ancak bu araştırmada söz konusu tercih %8,2 olarak daha düşük bir orana sahiptir. Bu bulgu da, ilgili araştırmada olduğu gibi, katılımcıların bir kısmının farklı dini gruplara dair bilgi edinmeye ilgi duymamaları ile ilişkili olabileceği gibi bu doğrultuda sahip oldukları bilginin niteliğine güvenmemenin bir neticesi olarak da düşünülebilir.

Tablo 6. “Farklı dine mensup gruplar hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı hissediyor musunuz?”

	N	%
Çok fazla ihtiyaç hissediyorum	13	5,6
İhtiyaç hissediyorum	118	51,3
İhtiyaç ne hissediyorum ne hissetmiyorum	21	9,1

İhtiyaç hissetmiyorum	39	16,9
Hiç ihtiyaç hissetmiyorum.	15	6,5
Fikrim yok	20	8,6
Toplam	230	100

Tablo 6'ya göre, "Çok fazla ihtiyaç hissediyorum" seçeneğine ait oranla (%5,6) "İhtiyaç hissediyorum" seçeneğine ait oran (%51,3) bir arada değerlendirildiğinde katılımcıların yarıdan biraz fazlasının (%56,9) farklı dini gruplara dair bilgi ihtiyacı hissettiği görülmektedir. Bu doğrultuda, Amerika'da yaşayan Türklere yönelik olarak hazırlanan ve hazırlanacak din eğitimi müfredatları kapsamında, Amerika'nın dini ve kültürel yapısının dikkate alınmasının ve bu alanla ilgili bilgilere temas edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır (Hizmetli, 1995; 363-368). Bu husus, belirtildiği üzere, Amerika'daki Türklerin, Amerika kültürü ile etkileşim kurarak hayat memnuniyetinin sağlanması açısından da önemli görülmektedir (Güler&Tacoğlu, 2017; 68).

Kalan şıklar birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların yarıya yakınının (%43,1) farklı dini gruplara dair bilgi ihtiyacı hissetmediklerini belirttiklerini söylemek mümkündür. Bu bulgu var olan bilgilerinin yeterli olduğunu düşünmeleri ile ilgili olabileceği gibi, farklı dine mensup kişi veya gruplarla iletişimlerinin fazla olmaması (Tablo 9) veya iletişimlerinde dinin konu edilmemesiyle bağlantılı olarak da değerlendirilebilir.

Tablo 7. "Farklı dine mensup gruplar hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacınız Amerika'da bulunduğunuz süre zarfında artış gösterdi mi?"

	N	%
Çok fazla artış gösterdi	30	13
Artış gösterdi	102	44,3
Ne artış gösterdi ne azaldı.	27	11,7
Artış göstermedi	16	6,9
Hiç artış	28	12,1

göstermedi		
Fikrim yok	27	11,7
Toplam	230	100

Tablo 7'ye göre, ihtiyaçta artış olduğunu ifade eden ilk iki şık beraber değerlendirildiğinde katılımcıların yarıya yakın kısmının (%57,3'ü) farklı dine mensup gruplar hakkında bilgi edinme ihtiyacı hissettikleri, diğer yarısı için bu ihtiyacın söz konusu olmadığı görülmektedir. Söz konusu ihtiyacın, daha önce vurgulandığı üzere, bu gruplarla iletişime bağlı olarak ortaya çıkan bilgi eksikliğinden kaynaklandığı düşünülebilir ki bu durum iletişim sürecinde "tanı(ş)ma" eğiliminin olduğuna da işaret etmektedir.

Öte yandan bilgi ihtiyaçlarında artış olmadığını belirten katılımcıların oranı %31'dir ki bu veri "fikrim yok" seçeneğine ait %11,7 oranıyla bir arada düşünüldüğünde katılımcıların %42,7'si Amerika'da buldukları süre zarfında, farklı dini gruplara dair bilgi edinme ihtiyacı hissetmedikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8.* “Amerika’da bulunduğunuz süre içerisinde dini açıdan en çok hangi konularda bilgi ihtiyacı hissediyorsunuz/hissettiniz?”

	N	%
İnanç esasları	79	34,3
İbadetler	58	25,2
Ahlaki değerler	47	22,6
Sosyal meseleler	105	45,6
Ölüm sonrası hayat	22	9,5

*Tablo 8'e ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Tablo 8'in yansıttığı üzere, katılımcıların bilgi ihtiyacı hissettikleri konuları tespit etmeye yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplara bakıldığında; katılımcıların Amerika'da yaşadıkları süre zarfında dinin sosyal meselelere bakışı (%45,6) konusunda diğer konulara nazaran daha fazla bilgi ihtiyacı hissettikleri görülmektedir. Bu bulgu önceki araştırmanın bulgularından farklılık göstermektedir (Gürer, 2014; 149). Zira söz konusu araştırmada da sosyal meseleler önemli bir bilgi ihtiyaç alanı olarak öne çıkmakla birlikte inanç esaslarına dair olan ihtiyacın biraz daha fazla orana sahip olduğu tespit edilmiştir. İnanç esasları ile ilgili seçenek ile sosyal meseleler ile ilgili seçenek arasındaki oran farkı da bu araştırmada daha fazladır.

Bir dini tanınmanın ilk basamaklarından biri inanç esaslarının anlaşılmasıdır. İnanç esaslarının yansıdığı en önemli alanlardan biri ise sosyal hayattır. Bu bağlamda, özellikle farklı dini inanışlarla bir arada yaşama tecrübesi çerçevesinde, birey ve toplulukların çevrelerine uyumlarını etkileyecek hususlardan biri, dinin sosyal meselelere bakışı ve inananların bu doğrultuda ortaya koydukları tutumdur. Dolayısıyla katılımcıların, farklı dini gruplarla iletişimleri çerçevesinde hem kendi dinlerinin hem de farklı dinlerin sosyal meselelere bakışını anlamaya yönelik soru sormaları ve soru almaları anlamlıdır. Zira bir arada yaşama tecrübesini hangi ortak zeminde geliştirebilecekleri, sosyal meselelere verdikleri cevapla anlaşılabilir. Bu minvalde İslam'ın sosyal hayata dair verdiği cevapların, güncel meseleler ışığında ele alınarak müfredatlara yansıtılması önemli ve gerekli görünmektedir.

c. Farklı Dini Gruplarla İletişim Boyutu

Daha önce belirtildiği üzere, farklılıklarla beraber yaşamak, sağlıklı bir iletişim söz konusu ise iletişimde bulunan kişi ve grupları gelişmeye sevk eden, dolayısıyla zenginleştiren bir sürece dönüşebilir. “Tanıma” ve tanışma”, buna bağlı olarak bilgi ve tecrübe alışverişi sağlıklı bir iletişim çerçevesinde gerçekleşebilir. Bu minvalde, çalışmada, katılımcıların farklı dini gruplarla iletişim sıklığı ve bilgi alışverişleri bağlamında, bu gruplarla iletişime açık olup olmadıklarını anlamak üzere sorulan soruya verilen cevapların frekans değerleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 9. “Farklı dini gruplarla iletişimde bulunur musunuz?”

	N	%
Her zaman	31	13,4
Çoğu zaman	57	24,7
Ara sıra	71	30,8
Nadiren	34	14,7
Hiçbir zaman	37	16

Araştırmada Amerika'daki Türk topluluğunun farklı dine mensup kişi ve gruplarla iletişimleri bağlamında din eğitimi ihtiyaçlarını değerlendirebilmek için katılımcıların iletişime açık olup olmama bakımından farklı dini gruplarla iletişimde bulunma oranlarını tespit etmek önemli görülmüştür. Bunun en temel nedeni, Amerika'ya göç eden Türklerin genel profili onlardan farklı olsa da Avrupa'ya göç eden Türklere dair yapılan araştırmaların bazılarının, katılımcıların eğiliminin içe dönük bir sosyal hayat yönünde olduğuna işaret etmeleridir (Keser, 2004). Zira böylesi bir eğilim, “tanışmak” açısından farklı gruplarla iletişime olumsuz manada tesir edebilecek bir etkendir.

Belirtilen hususlardan hareketle sorulan soruya katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında, % 30,8'inin “ara sıra” iletişimde bulduklarını ifade ettiğini görülmektedir. Bu sonuç, “çoğunlukla” şikkına verilen

cevapların oranı (%24,7) ve "her zaman" şikkına verilen cevapların oranı (%13,4) ile birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%68,9) farklı dine mensup gruplarla iletişime açık oldukları ve bunu gerçekleştirdikleri ifade edilebilir. Bu oran, önceki araştırmada düşük bir orana tekabül etmekle birlikte (Gürer, 2014; 150), katılımcıların eğitim durumlarının, bu bulgunun ortaya çıkışında belirleyici olduğu söylenebilir. Zira geneli lisans (%32) ve lisansüstü (%43) eğitime sahip olan katılımcıların Amerika'da yaşama nedenleri arasında eğitim ve iş seçeneklerinin önde olması, katılımcıların ciddi bir oranının eğitim süreçlerinin en azından bir kısmını Amerika'da geçirdiklerini, eğitim ve profesyonel hayat çerçevesinde farklı dine mensup kişi ve gruplarla iletişime açık olmanın bir anlamda zorunlu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 10. "Farklı dine mensup kişilerle ve gruplarla karşılaştığınızda onlara kendi dininizle ilgili bilgi verir misiniz?"

	N	%
Her zaman	32	13,9
Çoğu zaman	70	30,4
Ara sıra	76	33
Nadiren	33	14,3
Hiçbir zaman	19	8,2

Katılımcıların, iletişim süreçlerinin, dinle ilgili bilgi alışverişini kapsayıp kapsamadığını anlayabilmek için öncelikle kendi dinleri hakkında farklı gruplara bilgi verip vermedikleri sorulmuştur. Tablo 10'a göre katılımcıların %33'ü iletişim süreçlerinde kendi dinlerine dair "ara sıra" bilgi verdiklerini belirtmişlerdir. Bu bulgu "her zaman" (% 13,9) ve "çoğu zaman" (%30,4) seçeneklerine verilen cevaplarla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların büyük bir kısmının (%77,3) farklı dini gruplarla iletişim sürecinde dini bilgi alışverişinde bulduklarını ifade etmektedir. Bu bulgular, özellikle Tablo 3 ve 4'teki değerlendirmeleri anlamlı kılmakta, bu durum önceki araştırma ile de benzerlik göstermektedir (Gürer, 2014; 152).

Müfredatlarda yer alması gereken konular açısından değerlendirmek üzere, farklı dini gruplarla iletişim esnasında hangi konularda dini bilgi alışverişini gerçekleştirdiğini tespit etmek için sorulan sorulara verilen cevaplar ve oranları şu şekildedir:

Tablo 11.* "Farklı dine mensup kişilere ve gruplara kendi dininizle ilgili en fazla hangi konularda bilgi verirsiniz?"

	N	%
İnanç esasları	106	46

İbadetler	65	26
Ahlaki meseleler/değerler	80	34,7
Sosyal meseleler	55	23,9
Ölüm sonrası hayat	29	12,6

*Tablo 11'e ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Tablo 11'in ortaya koyduğu bulgular Tablo 8'de ortaya konulan bulgularla karşılaştırıldığında "sosyal meseleler" (%23,9) seçeneğine ait orandaki düşüş ile "inanç esasları" (%46) ve "ahlaki değerler" (%34,7) seçeneklerine ait oranlarda görülen yükseliş ilgi çekicidir. Bu bulgu, iletişimin ağırlıklı konularının, birbirini tanıma ve sosyal uyum bağlamında, inanç esasları ve ahlaki değerler etrafında şekillendiği biçiminde yorumlanabilir. Bunun yanında, Tablo 8'de sosyal meseleler alanına yönelik olarak ortaya çıkan bilgi ihtiyacına binaen, bu alanda bilgi vermekten kaçınıldığı ihtimalini de düşündürmektedir.

Araştırmada, verilen cevapların daha iyi anlaşılması ve müfredat içeriklerine yardımcı olabilmesi açısından, katılımcılardan, yukarıdaki her bir şıkka dair kendilerine en çok sorulan üç soruyu yazmaları da istenmiştir. Verilen cevaplardan konu başlıkları bağlamında öne çıkanları şu şekilde ifade etmek mümkündür:

İnanç esasları konu alanında, cevap veren katılımcıların geneli "tevhid inancının" mahiyeti ile ilgili soruların geldiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında "kader" inancının da kendilerine sorulduğunu ifade edenler bulunmaktadır. Ahiret inancı, sorulan bir diğer konu olarak ifade edilmiştir. Dikkat çekici bir cevap ise, birçok katılımcının "tesettür" konusunu, iman esasları bünyesinde sorulan bir soru olarak ifade etmesidir.

İbadetler konu alanına dair en çok sorulan soruların namaz, oruç ve kurban ibadetlerinin içeriği ve nedenselliği üzerine olduğu ifade edilmiştir. Başörtü meselesinin, zorunlu olup olmaması bağlamında, bu alanda da bir soru olarak ifade edildiği görülmektedir ki bu durum katılımcıların konuyu algılama biçimi açısından önemlidir. Bunun yanında cihad kavramına ve zorunlu olup olmadığına dair sorulara da sıklıkla ibadet alanı içerisinde yer verilmiştir.

Ahlaki meseleler/değerler konu alanında en çok sorulan sorulardan birinin evlilik öncesi kadın erkek ilişkileri ve zina ile ilgili olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda çok eşliliğin de ahlaki meseleler kapsamında sorulan sorular arasında değerlendirilmesi dikkat çekicidir. Yine kadın erkek ilişkileri açısından İslam'ın eşcinselliğe bakışının sık sorulan sorular arasında yer aldığı, verilen cevaplar çerçevesinde, görülmektedir. "Müslümanlar neden katil oluyor?" şeklinde ifade edilen sorular ve Müslümanların "kafa kesenler" olarak algılandığını vurgulayan cevaplar ise, İslam ve şiddet algısı bağlamında üzerinde önemle durulması gereken bir konu başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal meseleler konu alanı çerçevesinde en çok soru sorulan konunun İslam'da kadının yeri ve değeri olduğu, verilen cevaplar arasında dikkati çekmektedir. Bu bağlamda genellikle "İslam ülkelerinde kadın neden

ikinci planda?" minvalinde soruların sıkça sorulduğu görülmektedir. Çok eşlilik konusunun da sosyal mesele kapsamında sorulduğu, verilen cevaplarda ifade edilmiştir. Helal ve haram gıdaların içeriği sorulan bir diğer konu olarak ifade edilmiştir. Ahlaki meseleler konusunda sorulan İslam ve şiddet konusunun, sosyal meseleler bağlamında da özellikle DEAŞ, IŞİD ve terör kapsamında sorulduğunun belirtildiği de görülmektedir. Eşcinsellik konusuna yaklaşımlarının, Müslüman kadınlarla Müslüman olmayan erkeklerin evlenip evlenememesi, halifelik gibi konuların sorulduğunu ifade eden katılımcılar da mevcuttur.

Ölüm sonrası hayat konu alanı dahilinde öncelikle ölümden sonra tekrar dirilmeye, ruhun nereye gittiğine, cennet ve cehennemin nasıl tasvir edildiğine, aynı bedenle dirilip dirilmeyeceğimize, farklı dinlere inananların cennete gidip gidemeyeceğine ve sonsuzluk kavramına dair soruların geldiği ifade edilmekle birlikte, bu konuda soru gelmediğini belirtenler de mevcuttur.

Tablo 12. "Farklı dine mensup kişilerle ve gruplarla karşılaştığınızda onlardan dinleriyle ilgili bilgi alırmısınız?"

	N	%
Her zaman	14	6
Çoğu zaman	60	26
Ara sıra	73	31,7
Nadiren	59	25,6
Hiçbir zaman	23	10

İletişim sürecinde tanı(ş)ma bağlamında, katılımcıların farklı dine mensup kişi ve grupların dinlerine dair bilgi alıp almadıklarını anlamaya yönelik olarak sorulan soru kapsamında "her zaman" (%6), "çoğu zaman" (%26) seçeneklerine verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların % 32 oranında sıklıkla bilgi aldıkları görülmektedir. Bu durum, katılımcılar için, söz konusu kişi ve grupların, farklı dinlerle ilgili bilgi kaynağı olarak önemli bir yere sahip olması bulgusuyla da paralellik göstermektedir (bkz. Tablo 3). Ancak "ara sıra" (%31,7) ve "nadiren" (%25,6) ile "hiçbir zaman" (%10) şıkları birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların yarısından fazlasının (%67,3) iletişim sürecinde bu konulara fazla değinmedikleri ortaya çıkmaktadır. Önceki araştırma ile paralellik gösteren söz konusu bulgular (Gürer, 2014; 153-154), Amerika özelinde ve farklı dini gruplardan bilgi alma açısından, dini konuları konuşmanın, özel alana müdahale olarak algılanmasıyla ilgili olarak da değerlendirilebilir.

Tablo 13.* "Farklı dine mensup kişi ve grupların dinleriyle ilgili en fazla hangi konularda bilgi alırsınız?"

	N	%
--	---	---

İnanç esasları	116	50,4
İbadetler	62	26,9
Ahlaki meseleler/değerler	44	19,1
Sosyal meseleler	52	22,6
Ölüm sonrası hayat	25	10,8

*Tablo 13'e ait sorunun cevabı olarak katılımcılar birden fazla seçeneği işaretleyebilmişlerdir.

Tablo 13'e göre katılımcıların yarıdan fazlası (%50,4), farklı dinlere mensup kişi ve grupların dinleriyle ilgili olarak bu gruplardan inanç esaslarına dair daha fazla bilgi aldıklarını belirtmişlerdir. Diğer bilgi alanlarının oranları arasında, ölüm sonrası hayatı tercih edenlerin oranı farklı olmak üzere, birbirine yakın bir dağılım söz konusudur. Bu verilere göre, farklı dinleri tanımaya yönelik daha temel bilgilerin katılımcıların ilgisini çektiğini söylemek mümkündür. Diğer alanlara dair konuların oranlarının, kendilerine aynı alanlarda gelen soru oranlarına nazaran düşük olması, bu alanlarda sosyal uyum bağlamında daha ziyade katılımcıların kendilerini ifade etmelerinin beklendiği şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcılardan, yukarıdaki her bir şıkka dair en çok sordukları üç soruyu yazmaları da istenmiştir. Verilen cevaplardan konu başlıkları bağlamında öne çıkanları şu şekilde ortaya koymak mümkündür:

İnanç Esasları konu alanında en çok sorulan sorunun “teslis inancı” ile “Hz. İsa'nın durumu (Tanrı mı peygamber mi oluşu gibi) olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında “kader inancını” anlamaya yönelik sorular, bu soru kapsamında da dikkati çekmektedir.

İbadetler konu alanında, ibadet şekilleri, ibadetlerin hangi sıklıkla yapıldığı ve yapılmadığı takdirde cezalarının olup olmadığı ile cenaze törenleri ile ilgili soruların ağırlık kazandığı görülmektedir.

Ahlaki meseleler/değerler konu alanında katılımcıların diğer dinlere mensup kişilere dinleriyle ilgili olarak daha ziyade eşcinselliğin ve zinanın yasak olup olmadığı ile evlilik müessesine dinlerin bakışı, sekülerizm, çocuk yetiştirme biçimleri gibi soruları sordukları tespit edilmiştir.

Sosyal meseleler konu alanı kapsamında katılımcıların sık sorduğu sorular arasında dini bayramlar ve nasıl kutlandıkları, islamofobiya bakış, dini ve kültürel gelenekler ile aile ilişkilerinin niteliğine yönelik soruların ön plana çıktığı görülmektedir.

Ölüm sonrası hayat konu alanı dahilinde, katılımcıların kendilerine sorulan sorular çerçevesinde soru sordukları görülmektedir. Ancak bu sorulardan farklı olarak Mesih inancı, farklı dinlerde kurtuluşa nasıl erişileceği ve dinlerin ahiret hayatına dair ortak yönleri gibi soruların da sorulduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Farklılıklarla, uyum ve barış içerisinde bir arada yaşayabilmeyi, buna bağlı olarak farklılıkları zenginliğe dönüştürebilmeyi mümkün kılan en önemli etmenlerden biri iletişimdir. Zira iletişim ile bireyler ve gruplar, kendilerini tanıtabilme imkanı bulabildikleri gibi farklı birey ve grupları da tanıma imkanı kazanırlar. O nedenle, farklılıkları bünyesinde bulunduran toplumlar için, birey ve grupların sağlıklı iletişim imkanına sahip olmaları, toplumsal bütünleşme açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bahsi geçen husus, tarih boyunca ciddi çatışmalara sebep olmuş dini farklılıklar bağlamında da oldukça önemlidir. Zira dini farklılıkların toplumsal ayrışmaya neden olmaması, farklılıklar arasında sağlıklı bir iletişimin kurulmasına bağlıdır. Sağlıklı iletişimin kurulabilmesi ise farklı dine mensup insanların kendilerini ve iletişimde buldukları farklı dine mensup birey ve grupları, doğru bilgi çerçevesinde tanımaları ile mümkün olabilir. Bunun gerçekleşmesinde ise tanımaya yönelik iletişim süreci kadar, din eğitimi ve bu eğitime imkan sağlayan müfredatların da mühim bir rolü mevcuttur.

Araştırma ışığında Amerika’da yaşayan Türklerin farklı dinlere mensup kişi ve gruplarla iletişimlerine bağlı olarak ortaya çıkan din eğitimi ihtiyaçlarına dair tespit edilen hususları şu şekilde ele almak mümkündür:

Araştırmaya göre Amerika’da yaşayan Türkler, farklı dinlere mensup kişi ve gruplarla iletişime açıktırlar. Bu durum onların hem kendileri hem de muhatap oldukları gruplarla ilgili bilgi ihtiyaçlarını da beraberinde getirmektedir.

Katılımcıların din eğitimi kaynakları arasında ailenin ve bireysel çalışmaların ön plana çıkması, Amerika’da Türklere yönelik din eğitimi veren ve verecek kurumların ailelere yönelik çalışmalar ile nitelikli dini yayın ve programlara önem vermeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim farklı araştırmaların, Amerika’da yaşayan Türk ailelerin çocuklarının dini ve milli değerlerini kazanmaları hususunda belirgin bir hassasiyete sahip olduklarını göstermesi, ailelere yönelik çalışmaların gerekliliğini ifade eden bir başka göstergedir (Ekiyor&Açer, 2020; 49-50). Okulun ve özel kursların da önemli birer kaynak olarak dikkati çektiği göz önüne alındığında, din eğitimi alanında ihtiyaçların giderilmesi doğrultusunda gerek örgün gerekse yaygın eğitime yönelik olarak hazırlanacak müfredatların dayandığı yaklaşım ve modelin önemini de ortaya koymaktadır. Çoğulculuğun önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Amerika’da müfredatların hangi yaklaşıma dayanarak ele alınacağı ise üzerinde önemle düşünülmesi gereken bir husustur. Bu bağlamda mesela din eğitimi açısından dini çoğulculuğun müfredatlarda yaklaşım olarak temel alınması, İslam din eğitimi özelinde İslam’ın birtakım iddialarının ortaya konulmasına veya bu iddiaların dile getirilmesine engel teşkil edecektir ki bu durumda verilecek din eğitiminin bilgi boyutu da problemlili hale gelecektir.

Araştırmada İslamiyet’e dair inanç esasları ve ibadetler gibi temel dini bilgilerin yanında sosyal ve ahlaki meselelerle ilgili İslam’ın bakışı ve verdiği cevaplar da müfredatlarda yer alması gereken önemli bilgi ihtiyaçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tesettür ve kadın meselesi ile şiddet ve terör konularının İslam özelinde çokça sorulduğu, anlaşılmaya çalışıldığı, önemli bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda İslamofobia’nın önemli bir tartışma konusu olduğu Amerika’da hem Amerika gündeminde yer alan hem de Türkiye ve dünya gündemini meşgul eden belli başlı problemlere dinen nasıl yaklaşılacağı hususunda Amerika’da yaşayan Türkleri bilgilendirmek üzere çeşitli müfredat çalışmalarının ve eğitim faaliyetlerinin hayata geçirilmesi, mevcutlar gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılması gerekli görülmektedir.

"Tanı(ş)manın" bir diğer boyutu olarak farklı dine mensup gruplar hakkında, Amerika'nın kültürel yapısı da dikkate alınarak, müfredatların doğru ve ihtiyaca cevap veren, tatmin edici bilgiler ile düzenlenmesi, verilecek din eğitiminin sağlıklı bir sosyal bütünleşmenin gerçekleşmesine zemin kurması açısından gereklidir. Bu bilgilerin medya veya çeşitli yayınlar gibi vasıtalarla elde edilmesinin doğurabileceği bilgi kirliliği riski, Amerika özelinde de, dikkate alınmalıdır. Söz konusu olumsuz ihtimalleri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek üzere, yaygın din eğitimi faaliyetleri de, daha önce temas ettiğimiz hususlar bağlamında düzenlenmelidir. Özellikle Amerika Diyanet Merkezi'nin bu hususta çeşitli faaliyetler düzenlemesi ve bu faaliyetlerin desteklenmesinin önemli ve gerekli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada, medyanın dinle ilgili bilgi kaynaklarından biri olarak ciddi bir oranda tercih edildiği bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgunun, medya yoluyla dünya kamuoyunu etkileme gücüne sahip Amerika özelinde ayrıca dikkate değer olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda söz konusu bulgu, Amerika'da, İslam'ın doğru anlaşılmasına yönelik medya çalışmalarına önem vermenin gerekliliğine işaret etmektedir. Bugün medya ve dinin, birbirinden bağımsız iki ayrı alan olarak düşünülmemeyeceği, birbiriyle gittikçe yakınlaştıkları, bilinen bir gerçektir. Hoover'ın vurguladığı üzere, bu yakınlaşma çerçevesinde din ve medya hem değiştiren hem de değiştirilen konumda olabilmektedir (Hoover, 2001; 2). Film, radyo, televizyon, yazılı ve görsel elektronik medyanın, manevi, aşkın ve derin anlamlı bir "iş" ortaya koymayı da içeren "kendilik (the self)" alanını da inşa ettiği göz önünde bulundurulduğunda, medyanın dini yansıtır ve dinin medyayı kullanma biçimleri, bu esnada üretilen bilginin niteliği açısından ayrıca dikkate alınmalıdır (Hoover, 2001; 2). Amerika özelinde medyanın kamuoyu oluşturma gücü ve bu gücün altındaki bilginin doğruluk derecesi hem İslam hem de diğer dinler ile İslamo-fobia ve kökten dincilik kavramlarına dair bu kanaldan elde edilen bilginin niteliği ve toplum üzerindeki etkisi bakımından değerlendirilmeli, doğru bilgilendirmeye yönelik çeşitli yayın ve programlara önem verilmelidir. Zira bu alanda yapılacak yanlış genellemeler, farklı dine mensup grupların birbiriyle iletişimlerini önyargılar üzerine kurmasını kaçınılmaz kılacaktır. Bu noktada, araştırmaya zemin teşkil eden gözlemler neticesinde, İslam algısına yönelik olarak Amerika'da Türklerin etkili bir kamuoyu gücüne sahip olmadıklarına bireysel bir tespit olarak ulaşıldığını ifade etmek önemli görülmektedir. Bu hususta özellikle Amerika Diyanet Merkezi'nin, medyaya yönelik çalışmalara önem vermesinin gerekliliğini vurgulamak yerinde olacaktır.

Araştırma esnasında katılımcıların belirttiği bir husus olması hasebiyle Amerika'da din ve dini tercihler özel alan konusu kabul edilmekte ve üzerinde konuşulması uygun görülmemektedir. Ancak bireysel iletişim bağlamında tartışma konusu edilmesinden uzak durulduğu ifade edilse de Amerikan kültürü içerisinde dinin ve dini farklılıkların önemli bir yeri mevcuttur. O nedenle gerek Türklerin kendi kimlik algıları gerekse içinde yaşadıkları toplumu anlama ve uyum sağlayabilme açısından, din eğitimi faaliyetlerinin doğru ve sağlıklı bilgi üzerine inşa edilmesinin gereğini, çalışma bağlamında bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır. Özellikle İslam üzerine tartışmaların yoğun olduğu günümüz için bu durum ayrıca önemlidir. Zira gerek bu araştırma gerekse ilgili farklı araştırmalar süresince, Amerika'da İslam üzerine yapılan çalışmaların, İslam ve Müslümanlara dair farklı tanım ve algıları da beraberinde getirmekte olduğu görülmüştür ki bu tanımların neye ve kime göre yapıldığını doğru tespit etmek, Amerika'da yaşayan Türklerin kimlik algıları ve kendilerini doğru ifade edebilmeleri için mühim kabul edilmektedir.

Kaynakça

Altaş, Nurullah. *Çokkültürlülük ve Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım, 2003.

Aydın, Mehmet Zeki. Belçika’da İlk ve Orta Öğretimde Okutulan İslâm Din Dersi Programları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7 (1) (2003), 85-100.

Bakırcı, Mustafa. “Din Görevlileri Gözünden Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Din Hizmetleri”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Haziran 2019), 6 (1), 71-101, ISSN: 2148-3728 e-ISSN: 2148-9750.

Casanova, José. (2005). Immigration and the New Religious Pluralism: A EU/US Comparison. Erişim: http://www.ipri.pt/eventos/pdf/Paper_CasANOVA.pdf (Erişim Tarihi: 10.11.2013).

Certel, Hüseyin. “Din-İletişim İlişkisi ve Dini İletişim Engelleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (21), (2008/2), 128-158.

Concoran, Thomas - Goertz, Margaret. “The Governance of Public Education”, *The Public Schools*. Susan Fuhrman - Marvin Lazerson (ed.). Oxford: Oxford University Press, 2005.

Coşkun, Hasan. (Ed.). (2000). *Türkiye ve Almanya’da İslam Din Dersi Tartışmaları: İslam Din Dersi İçin Çerçeve Şartları ve Deneyimler*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı; Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Coştu, Yakup Coştu (ed.). *Yurt Dışında Türkler: Göçmenlik, Etnisite ve Din*. London: Transnational Press, 2020a.

_____. *Göç ve Din Üzerine*, London: Transnational Press, 2020b.

Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme* (10. bs.). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2007.

Eck, Diana L. *A New Religious America: How A “Christian Country” Has Now Become The World’s Most Religiously Diverse Nation*. New York: A Division of Harper Collins Publishers, 2001.

Eckstein, M. A. “ABD’DE Eğitim Sistemi”, Çev. Tonguç Çoban, *Eğitim ve Toplum*, S: 2, Y: Ocak, 1993, s. 23, Erişim: http://www.egitimsen.org.tr/ekler/6ab8ae79499df56395dd43e663f194d_ek.pdf (Erişim Tarihi: 08.11.2013)

Ekiyor, Emel Yiğittürk. “ABD’de Yaşayan Türk Göçmenlerin Türkiye İle Ulaşırı Bağları ve Sosyal Sermayeleri”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*,(2018),53 (2), 395-415. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.04.874.

Ekiyor, Emel Yiğittürk, – Açı, Tuğba Metin. “‘Biz’ ve ‘Öteki’ Sınırlarında ‘Biz’ Kalabilmek: Amerika’da Yaşayan Türk Göçmenler Örneği”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2020 Güz (33),33-56.

Güler, Abdurrahim - Poyraz Tacoğlu, Tuğça. “Amerika’da Yaşayan Türklerde Etnik Kimlik, Kültürleşme, Dindarlık ve Bunların Yaşam Memnuniyetine Etkisi”. *Akademik Bakış Dergisi*, 2017 (63), 59-70.

Güngör, Özcan. “Amerika’da Türkler ve Türklerin Dini Kurumsallaşmaları Açısından Camiler”. *Ekev Akademi Dergisi*, 25 (47), (2011), 86 - 92.

Güngör, Özcan. “Akran Gruplarının Amerikalı Türk Gençlerinin Dini Sosyalleşmelerine Etkileri (12-15 Yaş)”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, (Aralık 2015), 213-249.

Güngör, Özcan. “1.5 ve 2. Nesil Türk Gençlerinin Ailede Dini Sosyalleşmeleri: New Jersey, USA Örneği”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53/2 (2012): 85-119.

Gürer, Banu. “Amerika Birleşik Devletlerinde Din ve Devlet İlişkisi Bağlamında Din Eğitimi, *Route Educational and Social Science Journal*, (Ocak 2015), 479-483.

Gürer, Banu. “Batıda Yaşayan Türklerin Farklı Dini Gruplarla İletişimleri Bağlamında Din Eğitimi İhtiyaçları”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27) (2014): 135-164.

Hizmetli, Sabri. Yurtdışına Yönelik Dini Yayınlar. *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri (1-5 Kasım 1993)*. 2, 363-368.

Hoover, Steward M. “Introduction: The Cultural Construction of Religion in The Media Age”. *Practicing Religion in The Age of The Media Exploration in Media, Religion, And Culture*, Steward M. Hoover – Lynn Schofield Clark (ed.). New York: Columbia University Press, 2001.

Jackson, Robert. *Din Eğitimi: Yorumlayıcı Bir Yaklaşım*. (Çev. R. Kaymakcan). İstanbul: Dem Yayınları, 2005.

Kambiz GhaneaBassiri, *A History of Islam in America*, Cambridge University Press, 2010.

Karakuş, Naciye. *ABD Başkanı Donald Trump’ın Söylemlerinde İslamofobi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Kaya, İlhan. Identity and Space: The Case of Turkish Americans. *The Geographical Review*, 95 (3), (2005), 425-440.

Kaya, İlhan. *Müslüman Amerikalılar: Göç, Kimlik ve Entegrasyon*, Ankara: Dipnot, 2007.

Kaymakcan, Recep. Din Eğitiminde Çoğulculuk ve Yapılandırıcılık. M. Köylü (ed.). *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. İstanbul: Dem Yayınları, 2012.

Keser, Ulvi. “Belçika’ya Türkiye’den Göç Etmiş Olan Türkler ile Belçikalılar Arasındaki Kültürel Uyum Sorununa Kesitsel Bir Bakış; Anvers ve Mol Örnekleme”.(2004)
Erişim: 10 Mayıs 2014, <http://acikarsiv.atilim.edu.tr/browse/294/382.pdf>

Köylü, Mustafa. “Dini Çoğulculuk ve Din Eğitimi”. *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*, Mustafa Köylü (ed.). İstanbul: Dem Yayınları, 2012.

Köylü, Mustafa. "ABD'de Din-Devlet İlişkisi ve Din Eğitimi". *Karşılaştırmalı Din Eğitimi*, Mustafa Köylü- İbrahim Turan (ed.). Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.

Oruç, Emre. *ABD’de Yaşayan Türkler ve Soydaş-Akraba Topluluklar Arasındaki İşbirliği*. Ankara: T.C. Başbakanlık, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, 2014.

Silindir, Murat. *ABD’nin İslam Algısı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015.

Şan, Mustafa Kemal & Akyiğit, Handan. “Göç, Kimlik ve Aidiyet: Amerika’da Yaşayan Türkler Örneği”, *Bilgi*, 97 (2021), 137-175.

Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2005.

Uzunaliolu, Recep. *Amerika BirleŖik Devletlerine T1rkiye'den G111 Eden IŖg111c111n111n Analizi: New Jersey Paterson B111lgesi AraŖtirması*. Sakarya: Sakarya 111niversitesi, Sosyal Bilimler Enstit111s111, Y111ksek Lisans Tezi, 2019.

Van der Ven, Johannes A. "Eğitimde 111okk111lt111rl111l111k: Tanınma Siyaseti". R. Kaymakcan (ed.). *111okk111lt111rl111l111k, Eğitim, K111lt111r ve Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2006.

Yavuzer, Hasan. "Amerika'daki T111rkler ve Kendilerine G111t111r111len Din Hizmetleri", *T111rk D111nyası AraŖtırmaları*, (Aralık 2010), 159-183.

Yavuzer, Hasan. "Eğitim Durumu ve Beyin G111111 G111k111mından Amerika'daki T111rkler", *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (Aralık 2010), 89-107.

Yiğit, Tuğba IŖık. Almanya'da İslam Din Dersinin GeliŖimi ve M111fredat Sorunu. *Uludađ 111niversitesi İlahiyat Fak111ltesi Dergisi*. 19 (2), (2010), 299-314.